ELÄVÄ ITÄMERI SÄÄTIÖN SR. (BSAG) LAUSUNTO ASIAKIRJASTA: HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE VUODEN 2025 TALOUSARVIOKSI HE 109/2024

BSAG:n kirjallinen asiantuntijalausunto Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan asunto- ja ympäristöjaostoll

1.10.2024

BSAG
Baltic Sea Action Group

ILMASTONMUUTOKSEN, LUONTOKADON JA GEO-POLIITTISEN JÄNNITTEEN VOIMISTUESSA TALOUSARVIOEHDOTUS JÄÄ VAJAATEHOISEKSI

Talousarvioesitys ei näytä luovan edellytyksiä riittävän nopeaan ja kokonaisvaltaiseen ratkaisun luomiseen. Suomi kohtaa jo nyt Ilmastonmuutoksen ja geopoliittisen jännitteen aiheuttamia raskaita seurauksia. Luontokadon paheneminen asettaa tulevaisuudessa vähintään kahden muun mainitun uhan kaltaisia kokonaisvaltaisia vaikutuksia yhteiskunnalle. Nykyisillä toimilla kasvatetaan sopeutumisvelkaa riittäviin ratkaisuihin investoimisen sijaan. Systeemisten ongelmien korjaamiseksi tarvitaan systeemisiä, sektorirajat ylittäviä ratkaisuja.

Maatalouden arvoperusteinen ja realistinen huoltovarmuus

Huoltovarmuus on valitettavasti aiempaa kriittisempi kysymys Suomelle. Varautumisesta on puhuttu paljon, ja huoltovarmuudella on perusteltu hyvin monenlaisia ratkaisuja. Tasavallan presidentin lanseeraaman ulkopoliittisen linjan inspiroimana nyt tarvittaisiin myös huoltovarmuuden johtotähdeksi arvoperusteista ja realistista linjaa. Valitettavasti nykyinen talousarvioesitys ei kerro tarvittavasta muutoksesta.

Suomalainen maanviljely ei ole ilmastonmuutoksen kestävällä tasolla

Jo nyt näemme ilmastonmuutoksen vaikutukset suomalaisilla pelloilla. Kuivuusjaksot ovat pidentyneet ja sateiset jaksot ovat sekä pidentyneet että sadanta on lisääntynyt. Lisäksi ilmaston lämmetessä vaarantuvat maaperän kasvukunnon kannalta tärkeät routajaksot eteläisessä Suomessa. Kaiken takana on keskimäärin liian heikko maaperän kunto. Tiivistynyt ja mikrobielämältään heikkokuntoinen viljelysmaa ei varastoi riittävästi vettä kuivan jakson kestämiseksi, eikä se kykene imemään riittävästi vettä sadejaksoilla vaan tulvii herkemmin.

Talousarvioesityksen perusteella muutos ilmastokestävään maatalouteen ja näin ilmastokriisin kestävän ruokahuollon vaatimat toimenpiteet jäävät liian vähäisiksi ja irrallisiksi. Näillä ratkaisuilla ei varmisteta muuttuvassa ilmastossa menestyvää suomalaista maataloutta, vaikka useita oikeansuuntaisia hankkeita on käynnissä. Ongelmana on edistyksen pienimuotoisuus.

Vallitseva tehomaatalousmalli pakottaa Suomen arvojen vastaiseen kauppapolitiikkaan, jolla rahoitetaan Venäjän hyökkäyssotaa

Nykyinen nk. tehomaatalousmalli perustuu fossiilisiin lannoitteisiin, joiden raaka-aineista merkittävä osa tulee. Suomen kautta kulkee myös muun EU:n fossiilisten lannoitteiden raaka-ainevirrat. Vaihtoehtona olisi kotimaisten ei-fossiilisten ravinteiden parempi kierto ja maaperän kasvukuntoa uudistavat viljelymenetelmät. Menetelmät ovat tuoreen talousselvityksen mukaan myös taloudellisesti viljelijälle kannattavia.

Nykyinen maaperän kasvukuntoa kuluttava maatalousmalli heikentää pitkäkestoisesti huoltovarmuutta ja johtaa suomalaisten arvojen vastaiseen politiikkaan suhteessa Venäjään, ja sen käymään hyökkäyssotaan Euroopassa. Emme uskalla kansakuntana olla rahoittamatta Venäjän sotaa ammoniakkituonnin kautta. Talousarvioesityksen perusteella näyttää siltä, että Suomi ei ole irtautumassa aktiivisilla toimilla ruuantuotannon Venäjä-riippuvuudesta.

Luonnon monimuotoisuus on työkalu matkalla ilmastokestävään ja huoltovarmaan ruokajärjestelmään

Luonnon monimuotoisuus on vielä monille vaikeasti avautuva ongelma. Se ei kuitenkaan tarkoita, että ongelma olisi Ilmastonmuutosta ja turvallisuusuhkia pienempi – päinvastoin. Hyvä puoli on se, että monimuotoisuuden edistäminen on keskeinen osa ratkaisuja, joilla maanviljelyn ilmastokestävyyttä, kannattavuutta ja huoltovarmuutta vahvistetaan. Maatalouden piirissä erityisesti maaperän biodiversiteetin lisääminen on ratkaisu useimpiin maatalouden ongelmiin. Käytännössä maaperän biodiversiteetin lisääminen edellyttää myös maan pinnalla näkyvän luonnon monimuotoisuuden vahvistamista.

Maatalouden monimuotoisuuden edistäminen on paras tapa varautua myös siihen, että lämpenevässä ilmastossa routa ei enää riko tiivistynyttä maata. Suomalaisen heikkokuntoisen maan viljelykelpoisuudelle roudan vaikutuksilla on ollut suuri merkitys. Tulevaisuudessa sama vaikutus on aikaansaatava muilla metodeilla, jotta viljely nykyisellä viljelysmaalla on jatkossakin kannattavaa. Käytännössä tarvitaan siis laaja-alaista maaperän kasvukunnon parantamista tavoilla, jotka vähentävät maaperän tiivistymiä.

Kokonaisvaltaisempi muutos ja monihyötyiset ratkaisut edistävät taloutta, ilmastoa, ympäristöä ja turvallisuutta

Talousarvioesityksessä Ilmastonmuutos ja Venäjän uhka nousevat eri ministeriöiden ja hallinnonalojen yhteisiksi uhiksi. Asian käsittelyssä tulee kiinnittää huomiota ilmastonmuutoksen ja toisaalta Venäjän hyökkäyssodan seurauksiin sopeutumiseen. Talousarvioesitys tunnistaa vaikutukset eri sektoreilla, mutta kokonaiskustannukset, uhat ja niiden juurisyyt näyttäytyvät vain sektorikohtaisissa osissa. **On välttämätöntä tunnistaa, että mainitut uhat ovat jo realisoituneita, koko kansantalouteen ja kansakuntaan vaikuttavia ongelmia**. On kyettävä tunnistamaan ne systeemiset muutokset ja kompleksit mahdollisuudet, joita meillä on vahinkojen/kustannusten minimoimiseksi keskipitkällä aikajänteellä.

Ilmastovaikutusten voimistuessa sopeutumisen ja sopeutumattomuuden suorat kustannukset kasvavat entisestään. Tilannetta voisi verrata huonoon kuntoon ajautuneen taloyhtiön remontteihin. Jos putket vuotavat jo useasta paikasta, on siirryttävä kohderemonteista kokonaisvaltaisempaan saneeraukseen. Silloin myös budjetoinnissa on siirrettävä tarkastelu korjausmomentilta kokonaisvaltaiseen näkymään**. Talousarvioesityksen keskeinen puute on ilmastonmuutoksen kokonaisvaikutuksen arvioinnin puuttuminen yleisperusteluissa, ja niiden monihyötyisten ratkaisujen tarkastelu, joilla on hallinnonalarajat ylittäviä hyötyjä**. Nyt Ilmastonmuutoksen vaikutukset talousarvioon tunnistetaan viiden ministeriön osalta (UM, OKM, MMM, TEM ja YM). Vaikutukset ulottuvat myös muiden ministeriöiden vastuualueille, vaikka paikoin linkki on hiukan pidempi.

Jotta Ilmastonmuutokseen ja geopolitiikan muutokseen liittyvä sopeutumisvelka ei kasva kohtuuttomaksi, ja jotta sopeutumisen kustannukset eivät karkaa käsistä, **on ratkaisuja haettava monihyötyisinä useampaa ongelmaa samanaikaisesti ratkaisevilla ja kokonaisvaltaisilla suunnitelmilla ja toimenpideohjelmilla**. Sopeutumisvelan ja hallitsemattoman muutoksen kokonaiskustannusten arviointi auttaa tekemään oikean laajuiset investoinnit ja resurssiallokoinnit kansantaloudellisesti järkevimmällä tavalla. Olemme jo ohittaneet tilanteen, jossa parhaat yksittäiset ratkaisut riittäisivät, nyt on löydettävä ne laaja-alaiset muutospolut, jotka tarvitaan toteuttamiskelpoisen, taloudellisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti siedettävän lopputuloksen saavuttamiseksi.

Edellä kuvatun perustavanlaatuisen muutoksen saattaminen talousarvioon ei luonnollisesti onnistu vuoden 2025 talousarvion osalta. **Muutos edellyttää laajempaa valmistelua, johon kannattaa nyt varmistaa riittävät resurssit vuodelle 2025**. Toisaalta monihyötyisen useita haasteita ratkaisevan ajattelun tuominen, jo nyt käsillä olevaan talousarvioesitykseen on mahdollista.

Esimerkiksi venäläisen ammoniakin tuonnin vaiheittainen, mutta rivakan lopettamisen seurannaisvaikutukset olisivat monihyötyset. Ammoniakin saatavuuden pienentämin loisi työtä ja toimeliaisuutta mm. vaihtoehtoista ratkaisua edistävään teollisuuteen sekä maa- ja metsätalouteen, parantaisi kansallista omavaraisuutta ja lisäisi poliittista toimintavapautta (Venäjä-riippuvuuden pieneneminen), ja parantaisi vesistöjen ja ilmaston tilaa (ravinnevalumien merkittävä väheneminen maaperän kunnon ja hiilensidonnan parantuessa). Vaihtoehtoisesti uudistavan viljelyn menetelmien tehokas jalkauttaminen tiloille ja menetelmien sisällyttäminen alan koulutukseen vahvistaisi maatalouselinkeinon kannattavuutta, kiihdyttäisi muutosta ilmastokestävämpään tulevaisuuteen ja vähentää tarvetta venäläiselle ammoniakille. Ratkaisut johtavat samankaltaiseen hyvään lopputulokseen ja edellyttävät lopulta samat elementit. Tämänkaltaisten kokonaisvaltaisten muutosten mahdollistaminen edellyttää yhteistoimintaa, selkeää kokonaiskuvaa ja päätöksiä useiden ministeriöiden vastuualueilla.

Kysymykset talousarviokeskusteluun

- Luoko talousarvioesitys edellytykset koko kansantaloutta uhkaavien muutosvoimien (ilmastonmuutos, muuttuva geopolitiikka ja luontokato) toisiinsa kietoutuneiden vaikutusten ymmärtämiselle hallinnossa ja sääntelyssä?
- Luoko suunniteltu rahoituspohja edellytykset ministeriöiden ja hallinnonalojen tarvittavalle yhteistoiminnalle ja kokonaistaloudellisesti edullisten ratkaisuiden luomiselle muulloin kuin poikkeusoloissa?
- Tehdäänkö vuonna riittävästi, jotta sopeutumisvelka ei kasva kestämättömäksi vuosikymmenen loppuun mennessä?

MERILUONNON SUOJELUN JA SAARISTOMERI-OHJELMAN RIITTÄMÄTTÖMÄT RESURSSIT

Suomi on sitoutunut suojelemaan ja ennallistamaan luontoaan merkittävissä määrin. Talousarvioesityksessä esitetyt ratkaisut eivät ole realistisesti ajatellen riittäviä sitoumusten saavuttamiseksi. Esimerkiksi merialueiden suojelussa Metsähallituksen ja ELY-keskusten pienentyneet resurssit hidastavat jo entuudestaan liian hitaasti etenevää työtä. Talousarvioesityksessä esitetyt resurssit eivät riitä sitoumusten lunastamiseen.

Hallituksen ympäristötyön keihäänkärki Saaristomeri-ohjelma etenee valitettavan verkkaisesti asetettuihin tavoitteisiin nähden. Saaristomeriohjelman vaikuttavuuden varmistamiseksi työhön tarvitaan lisää resursseja. Talousarvioesityksen mukaisilla resursseilla mitattavien tulosten aikaansaaminen edellyttää poikkeuksellista onnistumista ohjelman kaikilla tasoilla.

Baltic Sea Action Group:n puolesta

Ville Wahlberg
toimitusjohtaja
Baltic Sea Action Group sr.
ville.wahlberg@bsag.fi
045 125 1322

BSAG
Baltic Sea Action Group

BALTIC SEA ACTION GROUP

bsag.fi
+358 40 775 0686
office@bsag.fi

Keilaranta 5
02150 Espoo
Y-tunnus 2177822-5